

Kamu Yönetiminde Etik ve Kurumsal Güven: Devlet-Vatandaş İlişkisinde Meşruiyet

Erhan Örselli¹

Zekeriya Bilici²

Özet

Kamu yönetimi etiğinin önemine odaklanan çalışmaların sayısı artmasına rağmen, kamu yönetimi etiğinin özünü tam olarak neyin oluşturduğunu belirlemeye yönelik literatürde çok az çalışma yapılmıştır. Etik olgusu, iyi-kötü ve doğru-yanlış olarak nitelendirilebilecek değer yargılarını kendine inceleme konusu yapmaktadır. Kamu yönetimi etiği veya yönetsel etik kavramı ise kamu görevlilerinin kamu hizmeti sunumu yaparken sergiledikleri davranışların veya eylemlerin iyi-kötü, doğru-yanlış olarak değerlendirilmesinde bir standart olarak tanımlanabilir. Kamu hizmetlerinin kalitesi ve kamu görevlilerinin bu hizmetlerin sunulmasındaki rollerinin vatandaşların etik algısı, memnuniyetleri ve yaşamları üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Kamu yönetimi ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkide, özellikle önemli ve çoğu zaman belirleyici olan husus, kamu görevlilerinin halka karşı görevlerini ifa ederlerken sergiledikleri davranış biçimleri ve hukuka uygun davranıp davranmadıklarıdır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, yönetsel etiğin temel ilkelerinin incelenip devlet vatandaş ilişkisinde rolünü ele almaktır. Çalışmada öncelikle etik kavramının tanımı üzerinde durulmuştur. Sonrasında kamu yönetimi etiği ve ortaya çıkışı incelenmiş ardından yönetsel etiğin kökenleri konusunda literatürdeki farklı görüşler değerlendirilmiştir. Son olarak çalışmada kurumsal güven ve etik ilişkisi incelenmiştir. Yönetsel etiğin devlet vatandaş ilişkisinde kurumsal güveni artırıcı bir faktör olduğu, bu nedenle devlete duyulan güveni artırmak için kamu yönetimlerinin ve devletlerin etik yönetim oluşturma adına çeşitli stratejiler geliştirmeleri gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır.

1 Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, corselli@erbakan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3977-0099

2 Öğr. Gör. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Meram MYO, zbilici@erbakan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3923-2194

1. Giriş

Etik kavramı, iyi-kötü ve doğru-yanlış olarak nitelendirilebilecek değer yargılarını kendine inceleme konusu yapmaktadır. Kamu yönetimi etiği veya yönetsel etik kavramı ise kamu görevlilerinin kamu hizmeti sunumu yaparken sergiledikleri davranışların veya eylemlerin iyi-kötü, doğru-yanlış olarak değerlendirilmesinde bir standart olarak işlev gören etiğin bir dalıdır. Dünyanın birçok yerinde kamu yönetimlerinde etik dışı davranışların varlığı, vatandaşların devlete ve kamu yönetimlerine duydukları güven düzeyleri üzerine olumsuz etkileri bulunmaktadır. Kamu yönetimine duyulan bu güven eksikliği, sonuçta zayıf devletler, devlet kapasitesi eksikliği veya başarısız devletler olgusuna yol açmaktadır. Literatürde, etik ve yolsuzluktan arınmış kamu kurumlarına güven olmadan o ülkenin kalkınması ve ilerlemesi için şansının olmadığı belirtilmektedir (Fattah, 2011: 65).

Etik ve yönetsel etik konusundaki çalışmalar, vatandaşların devlete duydukları güven erozyonunu azaltmada, kamu yönetimlerinin yolsuzluk olgusuna karşı etkili mücadele edebilmesine yardımcı olmada, içine düştükleri iktisadi, sosyal ve toplumsal krizlerden çıkış yolunu bulmada bir araç olarak giderek daha fazla küresel bir eğilim olarak tartışılmakta ve görülmektedir. Kamu yönetimlerindeki reformların temelinde ve başarısında büyük ölçüde kamu görevlilerine büyük görevler düşmektedir. Bu doğrultuda, devletler kamu hizmeti sunumunu vatandaşlarının memnuniyetlerin artırıcı önlemler olarak güçlendirmeli ve modernize etmeli, kamu görevlilerinin etik ikilemlerle karşılaşmalarını minimum düzeye indirecek çeşitli önlemler alacak çeşitli etik kodlarını yürürlüğe sokmalıdır (Hallunovi, Osmani ve Bashi, 2014: 201). Ancak buna rağmen, kamu yönetimleri bürokratik karar alma süreçlerine rehberlik edebilecek tutarlı bir etik temel oluşturmakta uzun zamandır zorlanmaktadır (Cooper 2004: 395-396; Ruddle, Gates ve Hart, 2025: 1).

Demokratik yönetimlerde seçilmemiş bürokratların veya kamu görevlilerinin rolü üzerine yoğun tartışmalara konu olan kamu yönetimi alanı, disiplinin kuruluşundan bu yana kamu yönetimi etiğinin anlamıyla boğuşmaktadır (Plant, 2018: 33). Kamu hizmetlerinin kalitesi ve kamu görevlilerinin bu hizmetlerin sunulmasındaki rollerinin vatandaşların etik algısı, memnuniyetleri ve yaşamları üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Kamu yönetimi ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkide, özellikle önemli ve çoğu zaman belirleyici olan husus, kamu görevlilerinin halka karşı görevlerini ifa ederlerken sergiledikleri davranış biçimleri ve hukuka uygun davranıp davranmadıklarıdır (Hallunovi, Osmani ve Bashi, 2014: 202).

Bu bağlamda çalışmanın amacı, yönetsel etiğin temel ilkelerinin incelenip devlet vatandaş ilişkisinde rolünü ele almaktır. Ayrıca çalışmada, kamu yönetiminde etik standartların yalnızca “iyi yönetim” için değil, vatandaşın devlete duyduğu güven ve kurumların meşruiyeti açısından da belirleyici olduğu tartışılmaktadır. Etik altyapının güçlenmesi, kamu hizmetinin adil ve öngörülebilir işlemesine katkı sağlayarak devlet-vatandaş ilişkisinin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Çalışmada öncelikle etik kavramının tanımı üzerinde durulmuştur. Sonrasında kamu yönetimi etiği ve ortaya çıkışı incelenmiş ardından yönetsel etiğin kökenleri konusunda literatürdeki farklı görüşler değerlendirilmiştir. Son olarak çalışmada kurumsal güven ve etik ilişkisi incelenmiştir.

2. Etik Kavramının Tanımı

Toplumsal bir olgu olarak etik kavramının geçmiş, Yunan şehir devletlerinde yaşamla ilgilenen Yunan filozofların zamanına kadar uzanmaktadır. Platon ve Aristoteles gibi bazı önemli Yunan filozofları, etiği siyasetin bir parçası olarak görmüş ve temel işlevinin, insan topluluğunun, yani siyasi yapının üyelerinin kalıcı mutluluğa ulaşabilmesinin koşullarını sağlamak ve insan eylemlerinin erdemli mi yoksa ahlaksız mı, iyi mi yoksa kötü mü, doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu belirlemek olarak belirtmişlerdir. Bu doğrultuda etik olgusu, bireylerin eylemleri için mantıksal olarak bir temel veya standart oluşturmaya çalışan bir felsefe dalı olarak tanımlanabilir (Ikeanyibe ve Ibieta, 2018: 26).

Literatür incelendiğinde etik kavramı üzerinde uzlaşılan bir tanımının bulunmadığı görülmektedir. Etik, bireylerin doğruyu yanlıştan ayırt etmesini sağlamayan ve neyi yapıp neyi yapmayacağı konusunda kurallar koyan bir bilim dalıdır (Örselli, 2010: 1). Bir başka tanımda etik kişilerin birey halinde ya da toplum içerisinde düzgünce yaşamaları için hiçbir istisna olmaksızın uymaları gereken kural ve davranışların tümüdür. Konusu insan davranışları ve ahlak olmakla birlikte esas itibarı ile bireylerin davranışlarında doğru ve iyi olanı bulmalarına rehberlik eden değerler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Atmaca ve İzci, 2021: 23).

Etik, toplumsal ve sosyal düzeni oluşturan toplumdan topluma, gruptan gruba değişmeyen evrensel ilkeler bütünüdür. Ahlaki ilkelere yön veren yazılı kuralları dokümanları olan etik, felsefi bir disiplindir (Koçak, 2021: 16). Etik, doğru ile yanlış ayırmayı sağlayan ahlaki ilkeler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Kişinin yapması ve yapmaktan kaçınması gereken bir olgu olması ve kural koyması yönüyle normatif bir özellik taşımaktadır (Beekun, 1997: 2). Etik, bir toplumun örgütlenmesini sağlayan yazılı ve

yazılı olmayan standartları temsil eden davranış kuralları şeklinde ifade edilir (Gigch, 2008: 152).

Etik aynı zamanda ahlak felsefesi olarak da adlandırılmaktadır ve ahlaki sorunların ve ahlaki yargıların ele alınması olarak belirtilebilir (Frankena, 1988: 5). Literatürde etik kavramı genel olarak ahlak kavramı ile eş anlamlı olarak tanımlanmaktadır. Ahlak, insanların dahil olduğu kurallar ve ilkeler bütünüdür (Kayacı, 2022: 351). Etik, genellikle insan yaşamını yönlendiren bir dizi davranış, eylem ve tutum olarak nitelendirilir (Souza, Serafim ve Santos, 2019: 3). Etik, iyiyi kötüden ayıran davranış standartları olmasının yanında, ahlaki önleme görevi görür ve doğru hareket etme veya davranma biçimiyle bağlantılıdır. Karar verirken her zaman işleri doğru yapma iradesi ve vicdanı hâkim olmalıdır (Morales vd, 2023: 2900).

Etik, değerler ve inançlar ile bunların ilkelerini ele alan felsefe dalıdır; ahlak ise “etiğin nesnesi”dir ve davranışlara etki eden değerleri, kuralları ve gelenekleri ifade ederek, bağlamı belirlemektedir. Bu unsurlar, toplumsal olarak organize edilen tutum ve davranışların bir senaryosunu oluşturur ve bu kalıplar, toplumsal yapıya göre farklılık gösterebilir, tarihsel ve kültürel açıdan farklı ahlak unsurları ortaya çıkabilir. Dolayısıyla sosyal yapılar, belirli değerlerin paylaşılmasıyla tanımlanan farklı ahlak türlerine sahip olabilir, ancak bunlar birbirleriyle iletişim kurabilir. Bazı değerlerin paylaşıldığı kamu hizmetinde bile farklı ahlaki çerçeveleri tespit etmek mümkündür. Dolayısıyla genel anlamda toplumların çeşitliliği ve çoğulluğu, zaman zaman sınırları zıtlaşan bu farklı çerçevelerin bir arada var olmasına katkıda bulunur. Etik bu durumlardaki çatışmaları çözmeye çalışır (Trescastro Bergue, 2022: 5).

3. Kamu Yönetiminde Etik ve Ortaya Çıkışı

Özellikle 1970’lerden itibaren kamu yönetimi etiği veya yönetsel etik kavramı sık sık tartışılmaya başlanmış, 1980’ler ve 1990’lardan itibaren ise kamu yönetimi disiplininde son derece popüler hale gelmiştir (Ciğeroğlu Öztepe ve Kulaç, 2019: 63). Yönetsel etik, yolsuzluk düzeylerini ve kamu kaynaklarının kötüye kullanımını azaltan önemli bir mekanizmadır (Morales vd, 2023: 2900). Kamu yönetimi etiği, kamu yönetiminde var olan görevlerin yerine getirilmesinde ne yapılması gerektiğine dair kılavuzlar, referanslar ve yönergeler şeklinde bir değerler kümesi olarak tanımlanabilir ve aynı zamanda kamu görevlilerinin kamu hizmeti sunarken sergiledikleri davranışların veya eylemlerin iyi veya kötü olarak değerlendirilmesinde bir standart olarak da işlev görür. Etik, kamu yönetiminde var olan görevlerin yerine getirilmesinde insan davranışlarının nasıl açıklanabileceğiyle çok yakından ilgilidir (Mulawaty ve Framethi, 2020: 2).

Literatürde, devletler ve kamu yönetimleri için etik kuralların önemi giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Bu kurallar, kamu görevlilerinin etik davranışlarının önemini anlamayı içermektedir. Buna göre, kamu görevlileri genel olarak vatandaşların haklarına saygı duymalı, toplumun çıkarına hizmet etmeli ve kamu hizmetleri konusunda şeffaf bir şekilde hesap vermelidir, böylece daha iyi bir kamu yönetimi hedeflenmelidir. Yönetiş etiğinin uygulanabilmesi için, kamu görevlilerinin hizmet sunumunun gerektirdiği etik boyutların farkında olmaları ve toplumsal olarak kabul görmüş ve belirlenmiş normlara uymaları oldukça önemlidir (Rodrigues da Graça ve Sauerbronn, 2020: 299).

Kamu yönetiminde etik, kamu yöneticilerinin, karar alırken ve kamu hizmetlerini sunarken uymaları gereken ilke ve değerler bütünüdür. Bu ilke ve değerler; tarafsızlık, dürüstlük, nezaket, adalet, şeffaflık, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme, göreve bağlılık, liyakat, verimlilik, etkinlik, kalite olarak sıralanabilmektedir. Kararların nasıl alınacağı hizmetlerin ya da rollerin nasıl yapılması gerektiğini belirlemede kamu görevlilerine rehberlik eden söz konusu ilke ve değerler; hizmetlerin ve personellerinin değerlendirilmesinde temel ölçüt olarak kullanılmaktadır (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011: 35).

Kamu yönetiminde etik kuralların amacı, kamu görevlilerinin genel refahı teşvik etmeye bağlı olmalarını sağlamaktır. Kamu yönetimi, görevlilerinin eylemlerini ve idari takdir yetkisini yönlendirecek araçlara ihtiyaç duyar; etik kurallar bu boşluğu doldurmanın bir yolu olarak ortaya çıkar (Rodrigues da Graça ve Sauerbronn, 2020: 303).

Kamu yönetiminde, kamu görevlilerinin davranışlarını belirleyen veya etkileyen başlıca faktörler şu şekilde sıralanabilir (Radhika, 2012: 25):

- Kamu görevlilerinin de bir parçası olduğu siyasi yapı,
- Yasal çerçeve,
- Kamu hizmetlerinin sağlanmasından sorumlu yöneticiler ve kamu görevlileri,
- Sivil toplumun bir parçası olan vatandaşlar ve kamu hizmeti kullanıcıları.

Kamu görevlilerinin bireysel nitelikleriyle ilgili olarak kamu yönetiminde etiğin belirleyicileri arasında etik karar alma becerileri, zihinsel tutum, erdemler ve mesleki değerler yer almaktadır. İkincisi, örgütsel yapı boyutu, açık hesap verebilirlik, iş birliğine dayalı düzenlemeler, muhalefet kanalları ve katılım prosedürleri ile açıklanmaktadır. Üçüncüsü, siyasi örgütsel kültür, eserler, inançlar ve değerler ile varsayımları içermektedir. Liderlik, örgütsel

kültürün geliştirilmesi, sürdürülmesi ve uyarlanması önemlidir. Etik davranış, kişisel standartların ve çalışan eğitiminin vurgulandığı, yöneticilerin gerçeği ön plana çıkardığı ve çalışanların düzenli olarak bir araya gelerek etik sorunları tartıştığı bir ortamın olduğu kuruluşlarda teşvik edilir. Son olarak, toplumsal beklenti kamu katılımını, yasaları ve politikaları içerir (Radhika, 2012: 25):

Kamu yönetimi etiği ile ilgilenen uzmanlar ve kurumlar, kamu hizmetlerinde etik ilkelerini uygulamak için ülkelerin kullandığı ve genellikle etik altyapı olarak adlandırılan belirli unsurları belirtmek amacıyla, yönetsel etik alanında bazı standartları önermişlerdir (Ikeanyibe ve Ibieta, 2018: 29). Kamu yönetimleri, kamu görevlilerinden bekledikleri davranışları belirlemek ve teşvik etmek, bunun yanında istenmeyen davranışları önlemek amacıyla bir dizi araç ve süreçten yararlanırlar. Kamu yönetiminde etik davranış standartları oluşturmak ve onları diğer ülkelerle ahenkli hale getirmek konusunda açıkça görülen trendin öncülüğünü OECD yapmaktadır. OECD tarafından 1996 yılında yayınlanan “*Trust in Government: Ethics Measures in OECD Countries*” isimli rapora göre, bir etik altyapının sekiz kilit unsuru bulunmaktadır (Örselli, 2010: 109). Bu unsurlar, yaygın olarak etik altyapı olarak adlandırılan bir çerçeve oluşturmaktadır.

Tablo 1. OECD Etik Alt Yapı

Siyasi Bağlılık	En üst siyasi ve idari otoriteden destek almayan kamu politikaları ve programları muhtemelen başarısız olacaktır. Yönetimde etik davranışlara yönelik sürekli bir siyasi taahhüt olmadığı sürece, bu tür davranışları teşvik etme çabaları boşuna olacaktır.
Uygulanabilir Davranış Kuralları	Davranış kuralları ve standartları, beklenen davranış kurallarını belirlemede hayati bir rol oynar.
Mesleki Sosyalleşme Mekanizmaları	Sosyalizasyon mekanizmaları, kamu görevlilerinin etik normları, davranış standartlarını ve kamu hizmeti değerlerini öğrenme ve benimseme süreçleridir. Eğitim (hizmet içi eğitim programları), etik bilincini artırmak ve etik ikilemleri çözebilecek beceriler geliştirmek için temel bir unsurdur; iyi rol modelleri (özellikle yöneticiler) de bu amaca hizmet eder. Davranış kurallarının veya hatta yasal hükümlerin içeriği, yeterince iletilmediği ve benimsenmediği takdirde sadece kâğıt üzerinde kalır.
Etik Koordinasyon Kurulu	Bunlar çeşitli biçimler alabilir: Parlamento komiteleri, merkezi kurumlar veya özel olarak oluşturulmuş organlar. Bu komiteler kamu yönetimi etiğinin genel destekleyicisi olarak çeşitli işlevler üstlenebilirler. Bir koordinasyon organının varlığı, departmanları ve yöneticileri kendi yetki alanlarında etik davranışın sağlanması sorumluluğundan muaf tuttuğu şeklinde yorumlanmamalıdır.

Destekleyici Kamu Hizmeti Koşulları	Kamu görevlilerinden beklenen yüksek etik davranış standartları madalyonun bir yüzüdür. Diğer yüzü ise "kamu görevlileri" için insana yakışır çalışma ve yaşam koşulları sağlayan bir ortamdır. Bu ortam, yeterli iş güvenliği, terfi ve kariyer geliştirme fırsatları, adil ücret veya sosyal takdir gibi temel unsurlardan oluşmaktadır. Adil ve tarafsız insan kaynakları yönetimi politikaları, kamu sektöründeki seçim ve terfi süreçlerinin genel mesleki gerekliliklere ve ayrımcılık yapmamaya dayanmasını ve örneğin siyasi mülahazalar gibi diğer faktörlerin en aza indirilmesini sağlayabilir. Kamu görevlileri düşük ücretli, aşırı çalıştırılmış ve güvensiz hissediyorlarsa, etik alan da dahil olmak üzere performansı iyileştirmeye yönelik girişimleri benimseme olasılıkları daha düşüktür.
Erkin Yasal Çerçeve	Yasal çerçeve, genel etik altyapısının en önemli parçasıdır. Yasalar ve yönetmelikler, kamu görevlileri için temel davranış standartlarını tanımlar ve bunları soruşturma ve kovuşturma sistemleri aracılığıyla uygular. Bir ülke, yasal çerçevesini gözden geçirirken, kamu görevlilerine uygulanan mevcut ceza kanunları, kamu hizmeti yasaları, çıkar çatışması kanunları ve diğer düzenlemelerin açık ve tutarlı olup olmadığını kontrol etmelidir.
Erkin Hesap Verebilirlik Mekanizmaları	Hesap verebilirlik mekanizmaları, etik dışı faaliyetlerin işlenmesini zorlaştırarak ve tespit edilmesini kolaylaştırarak etik davranışı teşvik etmelidir. Hesap verebilirlik mekanizmaları, hükümet faaliyetleri için, sonuçların elde edildiğinin kontrol edilmesi ve usulüne uygun sürecin izlendiğinin kontrol edilmesi için yönergeler belirler. Bunlar arasında iç idari prosedürler (faaliyetlerin veya taleplerin yazılı olarak kaydedilmesini gerektiren şartlar), bir kurumun performansının denetimi ve değerlendirilmesi gibi kapsamlı süreçler veya ihbar mekanizması gibi yeni prosedürler (kamu görevlilerini başkaları tarafından işlenen yanlışları ifşa etmeye veya uygunsuz bir şey yapmaları istendiğinde hayır demeye teşvik edebilir) yer alır. Bunlar ayrıca kamu hizmetinin dışında da olabilir: örneğin, yasama veya parlamento komiteleri gibi gözetim mekanizmaları.
Aktif Sivil Toplum	Etik, herkesin sorumluluğudur; buna vatandaşların kamu görevlilerinin eylemlerini denetlemesine yardımcı olan medya ve sivil toplum kuruluşları da dahildir. Bilgi edinme yasaları, 1960'ların sonlarından itibaren vatandaşların kamu bilgilerine erişimini garanti altına almıştır ve kamuoyu farkındalığını ve duyarlılığını kurumsallaştırıp destekleyebilir.

Kaynak: OECD, 2000: 24-25'ten uyarlanmıştır.

OECD'nin önerdiği etik alt yapıya ilaveten kamu yönetiminde etik ikilemlerle başa çıkma sürecini bütünleştiren temel ilkeler ise şu şekilde sıralanabilir (Radhika, 2012: 25):

- Yönetimin demokratik hesap verebilirliği,
- Hukukun üstünlüğü ve yasallık ilkesi,
- Mesleki dürüstlük ve
- Sivil topluma duyarlılık.

4. Yönetmel Etigin Kökenleri

Kamu yönetiminde, kamu görevlilerinin, eylem ve işlemlerle ilgili kararları alırken, ortaya koyacakları hareket tarzı ya da düşüncenin dayanağı, başka bir ifadeyle felsefi temelleri ne olacaktır veya ne olmalıdır? Bu sorunun cevapları arasında literatürde iki farklı düşünce akımının bulunduğu belirtilebilir. Birincisi, eylemin sonuçlarından hareketle eylemi ahlaki açıdan değerli ya da değerli değildir şeklinde tanımlayan görüş; ikincisi de ortaya konulan eylemleri eyleme temel olan ya da eylemi ortaya koyan düşüncenin niteliğine göre ahlaki açıdan değerli ya da değersiz sayan görüştür (Örselli, 2010: 38; Akarsu, 1982: 10). Gerçekten de kamu görevlileri sıklıkla kamu yararına mı yoksa mesleğinin, kamu kuruluşlarının ve kişisel çıkarlarının daha dar taleplerine mi öncelik verileceği gibi çelişkili etik kararlar almak zorunda kalırlar. Etik açıdan bakıldığında, etik görüşlerin çeşitliliği tarafsız ve kısmi doktrinlerde yansıtılmaktadır (Saban, 2011: 143).

Geleneksel anlamıyla karar verme, birçok alternatif arasından bir seçeneğin seçilmesi olarak tanımlanabilir ve kamu yönetiminde seviyesi ne olursa olsun bir zorunluluktur. Aslında, kamu politikasındaki karar verme modelleri, çeşitli aşamalardan oluşan kamu politikası sürecinde kayda değer bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, alternatifler seçilen karar verme süreci veya yaklaşımı aracılığıyla değerlendirilir ve hedefler buna göre belirlenir. Karar verme süreci, politikaları uygulayan yönetim ve kamu yöneticileri için de önem taşır. Bu çerçevede, literatürde çeşitli teoriler ve modeller olduğu açıktır (Çigeroğlu Öztepe ve Kulaç, 2019: 63).

Kant tarafından geliştirilen deontolojik etik, tercihlerden bağımsız olması nedeniyle iyi niyeti en yüksek değer olarak destekler ve kategorik emir kavramının farklı ve tamamlayıcı formülasyonlarında görevin yerine getirilmesiyle desteklenir. Görev duygusu, yani “iyi niyet” Kant etiğinde hukuki ve etik kuralları birbirinden ayıran temel bir unsurdur. İlk kurallar konu dışı teşviklere dayanan kurallardır ve bunlara uyulması kanunilik kavramıyla bağlantılıdır. Etik kurallar ise, eyleme ahlaki değer sağlayan görev anlamında teşviklerini bulur (Trescastro Bergue, 2022: 5).

Deontolojik etik, eylemlerin, gerçekleştirilme nedenlerinden veya ortaya çıktıkları durumlardan bağımsız olarak, özünde doğru veya yanlış olan, bu nedenle zorunlu veya yasak olan görevler ile ilkelere dayandığını savunur. Haklar ve görevlere dayalı ahlaki akıl yürütme süreci deontoloji olarak adlandırılır (Saban, 2011: 143). Deontolojik etik kamu yönetiminde, etik standartların kamu güveni ve kurumsal meşruiyetle doğrudan bağlantılı olduğu durumlarda hayati önem taşıyan adalet, haysiyet ve saygı gibi içsel ahlaki görevleri vurgular. Kamu yönetiminde çalışanlar için bu bakış açısı,

adil sözleşmelerin, eşit muamelenin ve şeffaflığın sağlanmasının önemini vurgulamaktadır (Buonocore, Gennaro ve Del Barone, 2025: 1691).

Diğer etik görüş ise Bentham ve Mill tarafından ortaya atılan faydacı etiktir. Bu bakış açısının teleolojik (sonuç) bir karakteri vardır, haklı ahlaki eylemi en iyi sonuçları getiren eylem olarak tanımlar, eylemin zevk veya minimum acı açısından maksimum sonucunu amaçlayan prosedürleri ve sonuçları karşılaştırır. Faydacılık, eylemin sonuçlarını yargı unsuru olarak gören rasyonelliğin ifadelerinden biridir. Yasallığın daha esnek ve çağdaş yeniden yorumlanmasına tabi olan değerli bir niteliği temsil eder (Trescastro Bergue, 2022: 5). Bir başka ifade ile faydacı etik, kolektif refahı ve verimliliği en üst düzeye çıkarmayı amaçlayarak eylemlerin sonuçlarına odaklanır. Kamu yönetiminde bu bakış açısı, verimlilik ihtiyacı ile kamu görevlilerinin refahının korunması arasında bir denge kurulmasını gerektirir (Buonocore, Gennaro ve Del Barone, 2025: 1691).

Deontolojik etik bir kamu yöneticisinin aklında tutması gereken çok fazla kural ve düzenleme ürettiği için, faydacı bir yaklaşımın doğru veya yanlış olanı belirlemek için en iyi ve en kolay yol olabileceği öne sürülmektedir. Faydacılık sonuçlara odaklanırken, kamu yönetimi bağlamında deontoloji daha çok görev, kurallar ve hesap verebilirliğe odaklanır (Ruddle, Gates ve Hart, 2025: 2-3).

Son yıllarda, kamu yönetimi etiği alanındaki çalışmalar, deontolojik ve faydacı teorilerin bir araya getirildiği hibrit sistemler üretmeye çalışmıştır. Literatürde teleoloji ve deontolojiyi birbirini dışlayan modeller olarak değil, bir eylemin hem sonuçlarının hem de içsel karakterinin karşılıklı ilişkiler içinde yer alabileceği etik davranışın belirlenmesini gerektiren bir yapı olarak yeniden yapılandırılması önerilmektedir. Bu görüşü savunanlar, kamu yönetimi için daha birleşik bir etik karar verme modelini ele almanın yolunu açarak, deontolojik-teleoloji biçimlerini ayrı modeller yerine karma teleoloji ve deontoloji olarak adlandırarak açıklamaya çalışmışlardır (Saban, 2011: 143).

5. Kurumsal Güven ve Yönetmelik Etik

Etik değerlerin kamu yönetiminde yaygın hale gelmesi tüm kamu yönetimleri tarafından arzu edilen bir durumdur. Bu bağlamda etik değerlere bağlılık, vatandaşların devlete ve kurumlarına, güvenini artırması ile sonuçlanmaktadır (Altun, Sarter ve Barutcu, 2013: 33). Kamusal hizmet sunumunda kamu görevlilerinin, kaliteli, etkin ve hizmetin gerektirdiği niteliklerde davranmaları ayrıca görevlerini vicdanlı ve profesyonel bir şekilde yerine getirmeleri beklenmektedir. Devlet-vatandaş ilişkisinde etik ilkelere

uygun hareket edilmesi devletin vatandaşlarının talep ve beklentilerini dikkate alarak hizmet sunması, devlete duyulan güveni olumlu yönde etkilemesini doğurur (Hallunovi, Osmani ve Bashi, 2014: 205). Etik ilkelere göre sunulan hizmet beraberinde güveni de getirmektedir (Gökçe ve Örselli, 2011: 49 vd.).

Kamu görevlileri tarafından yapılan yolsuzluklar ve görevi kötüye kullanma gibi etik dışı faaliyetler dünyada devlete karşı duyulan güvenin gittikçe azalmasına ve devlet kurumlarının meşruiyetinin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Bu durumun önüne geçilebilmesinin ön şartı etik alt yapının kurumlarda tesis edilmesidir. Vatandaşların devlete güven duyması, kaybettikleri güvenin tekrar inşası, kamu sektöründeki uygunsuz davranışların ortadan kaldırılması ve uluslararası kurallara, çağdaş değerlere vurgu yapan, uygulanabilir bir sistem kurulması ile mümkündür (Yüksel, 2005: 39).

Kamu görevlilerinin ve yöneticilerinin etik dışı davranışları, kamu yönetimine karşı güveni azaltan etkenler içerisinde yer almaktadır. Kurumların ve kamu çalışanlarının güvenilirliği, yönetimin dürüstlük, tarafsızlık, adalet, hukuka uygunluk, saydamlık, eşitlik ve etkinlik gibi ilkelere hangi düzeyde bağlı olduklarıyla ilgilidir. Diğer bir ifade ile devletin güvenilirliğinin temeli etik standartlardır. Etkili bir etik sistemin kurulması yoluyla, geniş anlamda toplumda, dar anlamda ise devlet kurumlarında güvenin oluşturulabilmesi sağlanabilir (Şahin, Örselli ve Taşpınar, 2016: i). Bu nedenle etik standartlara uygun bir yönetimin varlığı ile vatandaşların birbirine, devletine, devletin kurumlarına olan güven düzeyi ile doğrusal bir ilişki içerisinde olduğu düşünüldüğünde, kamu yönetiminde hem etik hem de güven ile ilgili kavramlar birlikte ele alınabilir. Güvenin toplumsal barışın sağlanması ve huzur ortamının oluşturulmasında da önemli katkıları bulunmaktadır (Örselli, 2016: 16).

Devlete ve kamu kurumlarına duyulan güveni belirleyen tek bir faktör bulunmamaktadır. Literatürde, kişisel deneyimler, aile üyelerinin deneyimleri, kamu kurumlarının imajı ve bireylerin değer yargıları gibi birçok faktörün güven düzeyini etkilediği ortaya konulmuştur (Örselli ve Bilici, 2019: 147 vd.). Bununla birlikte yolsuzluk ve etik dışı eylemlerin sıklıkla meydana gelmesi devlete ve kamu yönetimine olan güvensizliği artıracaktır (Gökçe ve Örselli, 2011: 61-62). Devlete ve kamu kurumlarına duyulan güven, “yönetimin dürüstlük, tarafsızlık, adalet, hukuka uygunluk, saydamlık, eşitlik ve etkinlik” gibi etik değerlere bağlı olması ile doğrudan ilişkilidir. Bir başka ifade ile devlete güvenin temelinde yönetsel etik kuralları bulunmaktadır (Canan, 2006: 65).

Kamu hizmetlerinin kalitesi bir başka ifade ile etik bir hizmet sunumu ile vatandaşların güveni arasında bir korelasyon bulunmaktadır. Kamu yönetimine duyulan güvenin düşük olması, mutlaka hizmet kalitesinden memnuniyetsizliğe yol açmaz ancak tam tersi doğru olabilir. Kamu hizmetlerinin kalitesine yönelik memnuniyet, vatandaşların kamu kuruluşlarına olan güvenini artıracaktır (Salminen ve Ikola-Norrbacka, 2010: 647-648).

Sonuç

Etik olgusu, bireylerin doğru ve yanlış veya iyi ve kötüyü ayırt etmekte kullandıkları bir tür kılavuzdur. Günlük konuşma dilinde etik ve ahlak kavramları birbirleri yerine kullanılsalar da etik daha evrensel ahlak ise daha toplumsal olduğu belirtilebilir. Kamu görevlilerinin kamu hizmeti ifa ederlerken uymaları gereken kurallara atıf yapan yönetsel etik kavramı ise devletlerin ve kamu yönetimlerinin hem meşruiyetleri açısından hem de vatandaşlarının desteğini almaları açısından oldukça önemli bir olgudur.

Etik olgusunun tarihsel geçmişi antik Yunan şehir devletlerine kadar götürülse de yönetsel etiğin görece doğuşu ve gündeme gelmesi 20. yüzyıla denk gelmektedir. Özellikle etik dışı davranışların gelişmiş ülkelerde de görülmesi sonucu literatürde yönetsel etik üzerine incelenmelerin yapılması söz konusu olmuştur. Her ne kadar etik karar vermede iki farklı görüş bulunsun da günümüzde teleolojik (sonuç) etik ve deontolojik (görev) etik yaklaşımlarının her ikisinin de karma bir şekilde kullanıldığı hibrit yaklaşımın literatürde daha kabul gördüğü ifade edilebilir.

Yönetsel etiğin devlet vatandaş ilişkisinde kurumsal güveni artırıcı bir faktör olması nedeniyle, günümüz kamu yönetimlerinin ve devletlerin etik yönetim oluşturma adına çeşitli stratejiler geliştirmeleri gerekliliği yönetsel etiğe olan ilgiyi artırmıştır. Vatandaşların devlete ve kamu kurumlarına güven düzeylerinin yükselmesinde etik dışı davranışların azalmasının önemli bir etkisi bulunmakta ayrıca toplumun güveninin artması, gelecekte etik dışı davranışların tekrarlanma riskini de azaltması muhtemeldir. Bu nedenle devletlerin yönetsel etik kodlar ve etik alt yapılarını oluşturarak uygulamaya koydukları görülmektedir. Sonuç olarak, etik altyapı ve hesap verebilirlik güçlendikçe, yalnızca yönetsel kalite değil, kurumsal güven ve meşruiyet algısı da artacaktır.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1982). *Ahlak öğretileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Altun, M., Sarter, A. ve Barutçu, A. (2013). Kamu Görevlileri Etik Kurulu kararları ışığında kamuda görülen etik dışı davranışlar ve yolsuzluklar. *Sayıştay Dergisi*, 91, 33-55.
- Atmaca, Y. ve İzci, M. (2021). Kavramsal ve kuramsal açıdan etik. *Yönetim ve Etik*, P. Gözüim (Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi, 21-28.
- Beekun, R. I. (1997). *Islamic Business Ethics*. International Institute of Islamic Thought.
- Buonocore, F., Gennaro, D. ve Del Barone, L. (2025). Ethical and organizational dynamics of non-standard work in public administration: Challenges and opportunities in the digital era. *Personnel Review*, 54(7), 1688-1704.
- Canan, F. (2006). Kamuya güvenin tesisinde etik altyapının önemi. *Türk İdare Dergisi*, 543, 63-73.
- Cığeroğlu Öztepe, M. ve Kulaç, O. (2019). Ethical decision-making in Turkish public administration and policy. *Public Administration Issue*, Special Issue I, 62-78.
- Cooper, T. L. (2004). Big questions in administrative ethics: A need for focused, collaborative effort. *Public Administration Review*, 64(4), 395-407.
- Eryılmaz, B. ve Biricikoğlu, H. (2011). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve etik. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7), 19-45.
- Fattah, M. (2011). Professional ethics and public administration in the United States. *International Journal of Public Administration*, 34(1-2), 65-72.
- Frankena W. K. (1988). *Ethics*. New Jersey: Prentice Hall Press.
- Gigch, J. P. (2008). The ethics of governance projects: Ethics in personal and public lives. *Systems Research and Behavioral Science*, 25, 151-156.
- Gökçe, O. ve Örselli, E. (2011). Kamu yönetiminde etik ve etik dışı davranış algısı. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7), 47-63.
- Hallunovi, A., Osmani, E. ve Bashi, E. (2014). Ethics in public administration. *ILIRIA International Review*, 4(1), 201-215.
- Ikeanyibe, O. ve Ibieta, J. (2018). The effect of pay and administrative control on ethical behaviour in the Nigerian public service. *Public Administration Issues*, Special Issue II, 24-44.
- Kayacı, M. (2022). Citizens' perceptions of public administration ethics, public service quality and politicization of public organizations: A study in Diyarbakır. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 31(2), 349-367.
- Koçak, D. (2021). Etik kavramı, etik kuramları ve öğretmenlik meslek etiği. *Bilim ve Araştırma Etiği*, K. Yılmaz ve R. S. Arık (Ed.), Ankara: Pegem Akademi, 14-43.

- Morales, J. E. D.L. C., Figueroa, J. J. R., Valencia F. P. C., Queens, A. G. ve Sanchez D. K. P. (2023). Aplicaci on dela etica institucional en la administraci on publica. *Revista de Climatologia Edicion Especial Ciencias Sociales*, 23, 2899-2909.
- Muliawaty, L. ve Framesthi, D. B. (2020). Ethics of public administration in the era of technology disruption and government innovation. *Otoritas: Jurnal Ilmu Pemerintahan*, 10(2), 132-141.
- OECD (2000). Trust in government: Ethics measures in OECD countries. <http://www.oecd.org/gov/ethics/Principles-on-Managing-Ethics-in-the-Public-Service.pdf> (Eriřim Tarihi: 20.10.2025).
- Örselli, E. (2010). Türkiye’de toplumsal ve yönetsel etik değerler ile ikilemler: Uygulamalı bir araştırma. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Örselli, E. ve Bilici, Z. (2019). Building trust in the state: What the declining trust tells. *Contemporary Debates on Politics and Public Administration in the Postmodern Era*, Ö. Uğur ve K. C. Doğan (Ed.), Berlin: Peterlang, 143-161.
- Örselli, E. (2016). *Türkiye’de yargıya güven*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Plant, J. F. (2018). Responsibility in public administration ethics. *Public Integrity*, 20(1), 33-45.
- Radhika, D. (2012). Ethics in public administration. *Journal of Public Administration and Policy Research*, 4(2), 23-31.
- Rodrigues da Graça, G. ve Sauerbronn, F. F. (2020). Códigos de ética em sistemas de governança pública: um estudo comparativo Brasil, Estados Unidos, Reino Unido, Nova Zelândia e Coréia do Sul. *Revista Do Serviço Público*, 71(2), 297-329.
- Ruddle, T., Gates, D. ve Hart, D. (2025). Do no harm: A foundational moral framework for public administration. *Public Administration Review*, 85(6), 1-11.
- Saban, L. I. (2011). Looking into the eyes of those we serve: Toward complex equality in public administration ethics. *The American Review of Public Administration*, 41(2) 141-156.
- Salminen, A. ve Ikola-Norrbacka, R. (2010). Trust, good governance and unethical actions in Finnish public administration. *International Journal of Public Sector Management*, 23(7), 647-668.
- Souza, E. S., Serafim, M. C. ve Santos, L. S. (2019). A contribuição do ensino de ética no desenvolvimento da competência moral de discentes em administração pública. *Arquivos Analíticos de Políticas Educativas*, 27(104), 1-30.
- Şahin, A., Örselli, E. ve Taşpınar, Y. (2016). *Etik ve Güven*. Konya: Atlas Akademik Yayıncılık.

Trescastro Bergue, S. (2022). Ethics, codes of conduct and integrity in the Brazilian public administration. *Administração Pública e Gestão Social*, 14(4), 1-15.

Yüksel, C. (2005). *Devlette etikten etik devlete: Kamu yönetiminde etik*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.